

Udsigt
over
fængselsforholdene
i
Norge.

Af Fængselsdirektør R. PETERSEN.

Ved kgl. resolution af 10 September 1837 blev der nedsat en kommission til at tage vort straffeanstaltsvæsen under overvejelse og fremkomme med forslag til dets reorganisation. Denne kommissions indstilling af 1841, som er trykt under titelen „Beretning om Beskaffenheden af Norges Straffeanstalter og Fangepleje samt Betænkning og Indstilling om en Reform i begge efter fremmede Staters Mønster“, danner hovedkilden til kundskaben om vore fængselsforhold. Indstillingen, som indeholder 707 trykte sider, er skreven af kommissionens formand, daværende ekspeditionsskretær, senere statsråd MØINICHEN og kan i mange henseender siges at være et mønster for arbejder af lignende slags. Den begynder med en, i den største detail gående, men i hvert punkt pålidelig og for fagmænd særdeles instruktiv beskrivelse af straffeanstalterne i Norge indtil udgangen af 1840. Dernæst kommer en meget vel-skreven udvikling af de nyere fængselssystemer på den tid og endelig forslag til en reform af Norges straffeanstalter og

fangepleje. Kommissionen erklærede sig for det filadelfiske system og vilde have fængsler efter dette systems orden byggede over det hele land, både for mandsfanger og for kvindefanger, for yngre og ældre fanger, og det uden hensyn til straffearbejdets varighed.

Frugten af kommissionens møjsommelige arbejde blev loven af 12 Juli 1848, ifølge hvilken bodsfængslet ved Christiania skulde bygges og celler påbødes indrettede ved de øvrige straffearbejdsanstalter. Bestemmelserne i førstnævnte henseende findes i lovens §§ 14 og 15¹⁾.

Bodsfængslet blev da bygget og trådte i virksomhed i Mai 1851. Fællesanstalterne fik nogle celler, hvorpå al fængselsreform hvilede indtil den vigtige lov om fængselsvæsenet af 13 Oktober 1857 udkom. Denne påbød nemlig cellebehandling ikke alene for varetægtsfanger, men også for dem, der have at udholde straf af fængsel på vand og brød eller sædvanlig fangekost, og som en følge deraf, at der over hele riget skulde bygges cellefængsler, idet hvert fængselsdistrikt (ø: hvert amt med de inden samme beliggende ladesteder og enhver købstad) blev forpligtet til med bidrag af statskassen at anskaffe og vedligeholde de for distriktet fornødne straffe- og varetægtsfængsler efter visse derom givne regler.

Året efterat loven om fængselsvæsenet var udkommen,

¹⁾ § 14. De, der for forbrydelser, begæede efterat denne lov er trådt i kraft, have at udstå deres straf i andre straffearbejdsanstalter end bodsfængslet, skulle, forsåvidt dertil haves anledning, ved deres indbringelse i, samt forinden deres løsladelse fra straffeanstalten, hensættes til afsondring fra deres medfanger i behørigt udstyrede celler i så lang tid, som af straffeanstaltens bestyrelse efter overlæg med vedkommende gejstlige og læge måtte findes passende, dog at afsondringen i intet tilfælde mod fangens villie varer længere end tilsammen 3 måneder.

§ 15. Når cellerne ikke fornødiges til optagelse af indkommende, udgående eller til revselse eller for sikkerhedens skyld deri indsatte fanger, kan straffeanstaltens bestyrer, efter overlæg med præsten, bestemme, at de fanger, som måtte ønske sådant, hensættes i dem til afsondring fra deres medfanger. Hensiddende i celle efter foregående og denne § medfører ingen afkortning i fangens straffetid.

tog bodsfængslets direktør, NORUM, sin afsked, hvorhos det ved kgl. resolution af 27 October 1858 blev ham pålagt, efter personligen at have nøjagtigt undersøgt de administrative og økonomiske forhold ved Christianias, Christiansands og Bergens tugthuse og anstillet de forøvrigt fornødne undersøgelser og overvejelser, at indkomme med indberetning angående de nævnte straffeanstalters tilstand samt i forbindelse dermed at afgive betænkning og forslag såvel angående den reform, som måtte anses hensigtsmæssig med hensyn til bemeldte og muligvis flere straffeanstalter, som i henseende til den fremtidige reforms udvikling af straffearbejdsvæsenet her i riget i det hele. Hans undersøgelser blev senere efter ordre anstillede ved samtlige vore straffeanstalter med undtagelse af Vardøhus, hvorpå han i 1860 indgav sin „Beretning og Betænkning angående Straffearbejdsvæsenet i Norge,“ som under denne titel samme år blev udgiven i trykken. Dette NORUMS skrift slutter sig nøje til straffeanstalt-kommissionens af 1841 og fortsætter skildringen af vore straffeanstalter for det tidsrum af 19 år, som senere var forløbet, om end ikke så minutøs som kommissionen, så dog med fuldstændig klarhed og grundighed. Med kommissionen deler han derhos den navnlig i en materie som nærværende uundværlige egenskab, at han aldrig stikker noget under stolen.

På straffeanstalt-kommissionens tid bestod vore straffeanstalter af Akershus, Fredrikstads, Fredrikstens, Kongsvingers, Bergenhus, Throndhjems og Vardøhus slaverier, Christianias, Christiansands, Bergens og Throndhjems tugthuse med et samlet tal af 1840 fanger, idet antallet i de 25 år fra 1814—1840 under en næsten årlig stigen var blevet over 4 gange større og forholdsvis havde overskøjet rigets folkemængde. I 1815 kom 1 fange på omtrent 1846 mennesker og i 1840 1 fange på 694 mennesker. I 1860 blev de i Fredrikstads, Fredrikstens og Kongsvingers fæstninger indrettede straffeanstalter nedlagte og ligeledes kort efter den lille straffeanstalt på Vardøhus.

Af de her nævnte beskrivelser over de ældre norske straffeanstalter fremgår det, at de med deres meget u hensigtsmæssige bygninger og ved deres hele ydre apparat lagde væsenlige hindringer ivejen for en rationel fangebehandling. Hertil kom, at bestyrelsesmåden var uensartet og at reglerne for hver enkelt straffeanstalt vare forskellige. NORUM siger således i sin beretning: „Således ere de gældende reglementer for tillægskostens uddeling, der tillige bestemme mængden af det arbejde, fangerne skulle præstere, affattede efter forskellige anskuelser om muligheden af at udføre et vist arbejde i en vis given tid, de ere derhos af forskellig bindende kraft for bestyrelsen og af højst forskellig udstrækning med hensyn til de forekommende virksomheds-grene. Følgen deraf er, at fangerne i et særdeles væsenligt punkt, nemlig hvor det gælder såvel graden af arbejdspligt som ernæringsvilkårene, behandles efter forskellige principer ikke alene i de forskellige straffeanstalter indbyrdes, men også i en og samme anstalt. Måden, hvorpå tillægskosten uddeles, har også betydning. Medens den i de fleste straffeanstalter uddeles portionsvis og tildels endog må nydes under opsyn, uddeles den andensteds ugevis og afgiver derved ufejlbarligen et middel til tuskhandel mellem fangerne og fremkalder anledning til tyverier og klammerier mellem dem.“ Ligeledes siger han: „I en straffeanstalt opvarmes og oplyses sovelokalerne om vinteren, i en anden må fangerne lægge sig i kulde og mørke. I en anstalt nyde fangerne ophold i fri luft lige indtil 6 gange om dagen, i en anden kun 1 gang hver anden dag og det i deres hviletid efter middagsmåltidet. Etsteds indskærpes og påses renlighed for person overholdt på behørig måde, andensteds bruges aldrig bade, uden når det af lægen i sygdomstilfælde foreskrives, ligesom rekvisiter til den allernødvendigste renholdelse ikke tilstås, hvoraf den nærmeste følge da er, at utøj og hudsygdomme der trives. Beklædningen er ulige i varme og i godhed. I en straffeanstalt anskaffes tyndt og usselt tøj, klæderne skæres efter det knappest snit, adgang

til at bruge underklæder gives ikke, og klædningsstykkerne må benyttes ualmindelig længe, ligesom ombytte ikke haves. I andre anstalter forholder det sig i denne henseende ganske anderledes. Lignende uligheder forefindes med hensyn til sengenes renlighed og orden, den mer eller mindre appetitlige måde, hvorpå fangerne indtage deres måltider, den disciplinære behandling af fangerne i anstalten såvel som omsorgen for dem ved deres løsladelse.“

I sin kritik over de bestående forhold siger NORUM med hensyn til arbejdsmåden meget træffende: „En grundfejl ved vort straffearbejdsvesen, som virker lige misligt både i økonomisk henseende og for strafføjemedet, er det upåtvivlelig, at der ikke haves passende beskæftigelse for fangerne af mandkønnet. Loven foreskriver straffearbejde, staten ejer og er nødt til at underholde denne arbejdskraft, og for fangerne selv er arbejdet såvel af hensyn til deres tilstand *under* straffen som *efter* samme en nødvendighed. Men det arbejde, som fangerne sættes til at udføre, er i reglen såre uhensigtsmæssigt både for det offentlige og for fangerne. På ganske få undtagelser nær består den hele fangeflok af mennesker, der ere opdragne til groft og tungt arbejde i fri luft, ligesom de almindeligvis ere i en alder, da legemet ikke gerne er istand til at erhverve ny færdigheder allermindst af nogen vanskeligere slags. De komme fra plougen, fra fiskerierne, fra skovhugst, tømmerflødning, kreaturrøgt eller fra det tungere sjouer- og slæbearbejde i byerne. Alle disse spærres inde, tilmåles den fri luft af nødvendighed i knappe portioner og sættes alle uden forskel til at udføre sådant finere håndarbejde, som kræver oplærelse og tilvænnelse fra barnsben, eller til puslearbejde, hvortil ældre fruentimmer af arbejdsklassen gerne pleje at anvende deres fritimer. Kun ved Akershus fæstnings slaveri og Christiania tugthus, hvor for nogen del hugning af sten drives, haves der passende beskæftigelse. Vel fordrer også denne oplærelse i nogen tid, ligesom der gives individer, som på grund af uskikkethed ikke lade sig anvende dertil,

men der er dog intet i selve arbejdet til hinder for, at den store masse af mandsfangerne med fordel kan anvendes i denne bedrift. Ved samtlige de øvrige straffeanstalter beskæftiges derimod fangerne i reglen på den oven antydede uheldige måde. Hvad bodsfængslet angår, da hører denne mulighed så at sige til den sammesteds anvendte fængslingsmethodens væsen. Ved Bergens, Christiansands og Thronhjems tugthuse anvendes den overvejende større del af fangebelægget til udlukning, karding, spinding, tvinding, vævning, notbinding og anden behandling af tråd, medens mange også dermed beskæftiges i Christiania tugthus og i slaverierne. At sådan bedrift ikke kan svare regning i økonomisk henseende, er af sig selv indlysende. — — — Når nu arbejderne dertil ere uøvede eller endnu værre, formedelst de sysler, de før have drevet, ganske uskikkede til at opnå nogen færdighed, er det arbejde, de i denne retning udføre, så godt som aldeles spildt. De fremhævede resultater fra vore straffeanstalter bevise tilfulde rigtigheden af denne påstand. I Christiania tugthus, hvor den omhandlede syssel, tøjtilvirkningen, drives dels ved maskiner, dels med den før arbejdet dog bedst skikkede arbejdsstyrke, kvindefangerne, medens mandsfangerne anvendes på en for deres anlæg og sædvaner hensigtsmæssigere måde, beløber arbejdsfortjenesten sig i det hele pr. fangedag til 13 skilling (43 $\frac{1}{3}$ øre). Ved de øvrige straffeanstalter varierer den mellem 3 og 6 skilling (10 og 20 øre), og gøres regningen gennemsnitlig for et større antal år, viser den sig endnu mindre. — — Den økonomiske vantrivsel er imidlertid ikke den eneste ulempe derved. Det varer ikke mange dage efter indbringelsen i straffeanstalten, at fangerne befinde sig vel ved sådan beskæftigelse. Sålænge de betragte dette blødgøgende arbejde som en hvile, og sålænge nyhedens interesse er tilstede, ere de tilfredse dermed. Men når den ringe grad af færdighed, over hvilken de snart kunne komme, er nået, indfinder kedsomheden sig, og den bliver snart til en pine, der dels egger, dels sløver sindet,

hyppig forleder til disciplinære uordner, beforder den skadelige underholdning med kammeraterne og ganske vist i større eller mindre grad kuer fangens fremgang i det gode. På samme tid, især når straffen er længere, svækkes eller tilintetgøres fangens arbejdsevne, således at han, når han løslades, er mere eller mindre uskikket til at tage alvorligt fat på det anstrengende arbejde, hvorved han må søge erhverv. Der lyder derfor jævnlig klage over, at løsladte straffearbejdsfanger have tabt den lyst til arbejde, som de havde vist før deres afstraffelse, og især over at de ikke længere ere så udholdende i deres dont som tidligere.“

NORUM klager derhos over, at der er for mange straffeanstalter, at tugthusene optage fanger af begge køn, at der ikke haves natceller, at fæstningsfanger endnu ere belagte med jern og at der ikke findes nogen overordnet fængselsøvrighed (generalfængselsdirektør). Han foreslår endelig opbyggelse af en ny straffeanstalt, for 5 à 600 fanger, beliggende, overensstemmende med de oven berørte principer om arbejdsmåden, enten ved Carl Johansværns værft eller i granitbruddet i Tonsenåsen, en mils vej fra Christiania. Hans endelig forslag går ud på:

- a) „at de kortere straffetider af ikke over 2 år udholdes i fuldstændig indrettet cellefængsel,
- b) at af de længere straffetider den første del, formentlig ikke over 1 år, ligeledes udholdes i sådant fængsel,
- c) at den øvrige del udholdes i fællesfængsel med afsondring mellem fangerne om natten og med strengt groft arbejde, i reglen i fri luft, om dagen, og
- d) at antallet af straffeanstalter i hele riget indskrænkes til 4, nemlig for det søndenfjeldske og vestenfjeldske bodsfængslet i Christiania, en fællesanstalt for mandsfanger med afsondring mellem dem om natten og en fællesanstalt for kvindefanger, samt for det nordenfjeldske en straffeanstalt med 3 afdelinger, nemlig en

celleafdeling, en fællesafdeling for mandsfanger med afsondring mellem dem om natten og en fællesafdeling for kvindefanger.“

Ved lov af 3 Juni 1874, indeholdende forandringer i lov, angående forbrydelser, af 20 August 1842, blev det fastsat, at straffefanger ikke skulde belægges med jern, med mindre sådant i enkelte tilfælde for sikkerhedens skyld anses fornødent. Efter den tid er altså jernbelægget så godt som aldeles forsvundet for de i fæstningerne indrettede straffeanstalter.

I Juli 1875 trådte fængselskontoret under justitsdepartementet i virksomhed med en ekspeditionschef i spidsen. Dette kontor har senere sat sig til opgave så meget som muligt at bringe enhed i fængselsadministrationen. Det har nedlagt Christiansands tugthus, Bergenhus fæstnings og Throndhjems fæstnings straffeanstalter (den sidste i dette år), hvorved rigets straffeanstalter fra 8 ere blevne reducerede til 5. Det arbejder til det mål at få egne straffeanstalter for kvindefanger og har udvirket loven af 30 April 1877, som hæver forskellen mellem straffeanstalterne i fæstningerne og tugthusene og overlader det til Kongen at fordele de under fællesfængslerne sorterende mandsfanger i de forskellige anstalter. Det har forhøjet noget de underordnede fængselsfunktionærers gager og forpligtet dem til at gøre indskud i statens pensionskasse for bestillingsmænd. Det har udfærdiget et nyt uniformsreglement for betjentene. Det har udvidet søndagsskolerne og fængselsbibliotekerne. En fælles dagsorden er vedtagen for alle straffeanstalterne, hvorved der er fastsat en arbejdstid for fangerne af 11 timer daglig. Et nyt straffereglement for fællesanstalterne er udfærdiget, hvorved korporlig tugt er bleven forbudt i kvindefdelingene. Et udsalgssted for de tre i Christiania værende straffeanstalter er blevet oprettet. Det er blevet tilladt at hjemsende løsladte fanger pr. dampskib eller jernbane, medens den gamle regel var, at de fik 6 skilling milen. Fra 1875 udgår årlig en samlet beretning over rigets straffe-

anstalter. Fangdragten, som for fællesanstalterne før bestemtes ved kgl. resolution, skal nu bestemmes af justitsdepartementet, og er det ikke uvigtige spørgsmål herom for tiden under behandling i fængselskontoret. Man er derhos beskæftiget med planen til en fuldstændig fængselsreform.

Fangetallet i rigets samtlige straffeanstalter var ved udgangen af forrige år 1111, af hvilke 851 mandsfanger og 260 kvindefanger. De vare fordelte på følgende måde: Åkershus fæstning 294, Throndhjems fæstning 66, Christiania tugthus 97 mandsfanger og 196 kvindefanger, Bergens tugthus 94, Throndhjems tugthus 104 mandsfanger og 64 kvindefanger, bodsfængslet 196.

Det ny fængselskontor har i de gamle straffeanstalter en yderlig ubekvem materie at behandle. Dog har Christiania tugthus, som beliggende midt i byen, en stor værdi og kan derfor tænkes solgt og erstattet med ny tidssvarende bygninger. Anderledes er det med bodsfængslet, som er et moderne cellefængsel, hvor et bestemt system kan blive gennemført. NORUMS ovennævnte skrift indeholder selvfølgelig et eget afsnit om dette fængsel, og dette skulle vi behandle her, idet det er af yderste vigtighed at klargøre de i fængslet vundne erfaringer. Ved den forestående fængselsreform vil rimeligvis bodsfængslets skæbne først afgøres, da det må blive fundamentet for hvad der senere skal bygges op, eller ialfald et rimeligt udgangspunkt.

NORUM begynder med den bemærkning, at den ny fangetugt (den pelsylvanske) ikke er istand til at opfylde de fordringer og forhåbninger, som ved dens indførelse stilledes til den, men at den dog, anvendt på den måde, menneskenaturen tillader, med de afændringer virkeligheden kræver, og i passende tidslængder, er den hensigtsmæssigste måde, hvorpå straf af frihedens berøvelse kan udøves. Straffeanstaltkommissionen og de fleste forfattere fra den tid, anfører han, havde en ganske anden opfatning af systemet end den, som senere har gjort sig gældende, og det

er højst interessant nu at læse, hvorledes man den gang tænkte sig sagen. Kommissionen siger således: „Filadelfiasystemet er såre simpelt i sin anordning, dets hele apparat er en celle for hver fange. — — — Systemet opretholdes fuldstændigen næsten alene ved sin egen kraft, kun med almindelig understøttelse af forvaltning og opsyn. — — — Fangens sfære er indskrænket til det snevre rum, hans celle indeholder, til de der ham anviste beskæftigelser, til hans få bøger, til de samtaler der tilstedes ham med anstaltens præst, forstander m. fl., medens endog det blotte syn af noget andet menneskeligt væsen er ham forment, og endelig højst til den ensomme og snevre spadsereplads. — — — Det er efter kommissionens formening en ganske overordentlig fortjeneste ved systemet, at det aldeles tilintetgør fængselsbekendtskaberne, at det i den grad afsondrer forbryderne fra hverandre, at de i flere år kunne hensidde i samme fængsel, ja i sammenstødende celler, uden ved løsladelsen nogensinde at have set eller hørt hverandre eller engang haft anledning til at erfare hverandres navne.“

Virkeligheden ser ganske anderledes ud, siger NORUM. Vort fængsel, fortsætter han, er indrettet og udstyret efter de bedste mønstre i andre lande og vistnok med al den omhu og bekostning, som nogensinde kunde tænkes tilladt under vore forhold, men det besidder langt fra den evne til at isolere på den af straffeanstaltskommissionen tænkte måde. Han opregner nu de måder hvorpå fangerne kunne komme til at korrespondere med hverandre, og påviser, at cellen, som er det mekaniske apparat for afsondringen, er et meget svagt og upålideligt redskab til at isolere fangen, så at det er meget langt fra, at „systemet opretholdes fuldstændigen næsten alene ved sin egen kraft.“ Heller ikke udenfor cellerne, mener NORUM, har man det ganske i sin magt at isolere fangerne fra hverandre, men han opkaster dernæst det spørgsmål: „er den størst mulige nærmelse til en fuldkommen afsondring mellem fangerne ønskelig?“ Til besvarelse heraf udvikles, hvorledes der i tidsrummet 1851—

1858 indtraf 207 tilfælde af sindsanfegtelser eller 12.68 pct. af det hele fangebelæg med tilføjende: „det forstås iøvrigt af sig selv, at den uheldige virkning indtræder desto stærkere og sikrere, jo strengere afsondringen gennemføres og jo længere den varer.“ Der påpeges dernæst, at det stille-siddende eneboerliv virkede forstyrrende navnlig paa fordøjelsesredskaberne, så at lægen daglig var nødt til at gøre betydelige forandringer i spisereglementet, hvilket han altid vil blive nødsaget til, siges der, og naturligvis desto stærkere, jo strengere indespærrelsen i cellen gennemføres.

Ligesålidt som en fuldkommen afsondring af fangerne er opnåelig, eller en strengere i sine virkninger er heldig, fortsættes der, ligesålidt er afsondring i sådan grad nødvendig for øjemedet. Afspærringen i og for sig er ikke af nogen moralsk natur, den måde, hvorpå fangerne behandles, er hovedsagen. „Bestræbelsen må således først og fremmest gå ud på at vinde fangen selv for den gode sag og åbne hans syn for, hvor vigtigt det er for ham tro og lydighed at underkaste sig den disciplin, der skal fremme hans forbedring og således kun tilsigter hans eget vel. Lydigheden mod disciplinen bliver derved en samvittighedssag for ham. Men et sådant resultat nås ikke ved at bestyrelsen klammer sig fast til visse udvortes former for afsondringen, som f. eks., at fangen, uden hensyn til hans individualitet, stadig holdes indespærret i cellen, at en vidtdreven forsigtighed iagttages hver gang han nødvendigvis skal ud af og ind i sin celle, at det anses i væsenlig strid med det mål, som skal nås, at to eller flere fanger enkelte gange, når omstændighederne kræve det, sættes ved hinandens side ved udførelsen af et eller andet arbejde, at det forfølges som en stor brøde, der belægges med hård disciplinærstraf, når det opdages, at fanger have meddelt sig til hinanden om, hvorfra de ere, hvor lang straffetid de have, hvad arbejde de forrette i fængslet og deslige.“ Støttende sig til denne udtalelse og til eksempler fra andre lande begrundes vor forfatter dernæst de afændringer fra det strenge system,

som han tid efter anden havde iværksat under bodsfængslets bestyrelse. Men når straffen eksekveres på den måde og tiden ikke sættes over 2 år, antager han at systemet indeholder væsentlige fortrin for ethvert andet, navnlig for det i vore ældre straffeanstalter rådende. Fangen kan ganske anderledes blive behandlet individuelt; ensomheden gør ham lærvillig; afsondringen fra det slette selskab civiliserer ham; samvittigheden vækkes.

Grundreglerne for bodsfængslet findes i loven af 12 Juli 1848 §§ 2 og 3¹⁾.

Den 11 December 1858 afgav jeg, som fra Oktober samme år havde overtaget bodsfængslets bestyrelse, på inspektionens opfordring en forklaring om de tilfælde, hvori to eller flere fanger arbejdede sammen i fængslet. De vare følgende:

1. I smedien Nr. 6, hvor agerdyrkningsredskaber forarbejdedes, var af og til, når det groveste smedearbejde udkrævde en samarbejden af seks hænder, to fanger sysselsatte i forening med værkassistenten.

¹⁾ § 2. Den grundregel, som ved den hele anordning i bodsfænglet skal iagttages og i henhold til hvilken alle reglementariske bestemmelser skulle opfattes, er, at fangerne i alle tilfælde skulle hindres fra samkvem med og meddelelse til deres medfanger og enhver anden, som kunde formodes at ville virke skadeligt på dem i moralsk henseende, idet man derhos ved arbejde, undervisning og besøg af fængslets foresatte og andre, om hvis karakter og hensigter man kan være forvisset, søger at virke til deres forbedring.

§ 3. Enhver fange skal under hele straffetiden, såvel dag som nat, holdes i særskilt celle, i hvilken han beskæftiges med arbejde, undervises, tilses, besøges af fængslets direktør, præst og, når fornødiges, af den ved fængslet ansatte læge, og hvor han isøvrigt behandles således, som i denne lov og de ifølge samme udfærdigede reglementer nærmere bestemmes. Fangerne belægges ikke med jern eller andet tvangsredskab, med mindre sådant i enkelt tilfælde for sikkerhedens skyld agtes fornødent. Enhver fange skal dagligen tilstedes mindst en halv times bevægelse i fri luft, og forøvrigt så ofte og for så lang tid ad gangen, som fangens helbredstilstand måtte fordre det.

2. I køkkenet arbejdede daglig tre fanger, af hvilke den ene hovedsagelig var beskæftiget i anretningsrummet, den anden ved ildstedet og den tredje ved kogeapparaterne, altså tre forskellige rum, men det oplystes tillige, at det ved opvaskningen, ophejsningen af maden og ved et eller andet daglig forekommende køkkenarbejde ikke kunde undgås, at de af og til trådte sammen og arbejdede i fællesskab dog naturligvis altid under opsigt af en køkkenbetjent.

3. Til at hugge og sage al den ved, som brugtes ved lokalerne udenfor ringmuren, anvendtes seks fanger. For at skaffe deslige fanger, som efter lægens råd trængte til samarbejde i fri luft, end mere rørelse, lod man undertiden fire fanger trække vedvognen ud gennem fængselsporten og ind i gårdsrummene, hvor de også blev beskæftigede med at kaste veden ind i skjulene. Foretrak man at køre vognen, fulgte to fanger med. En ekstrabetjent var selvfølgelig altid tilstede. Den ved, som forbrugtes i selve fængslet, huggedes og sagedes af en enkelt fange, men af og til bistodes han af fire til seks fanger.

4. Ved forefaldende reparationer og udbedringer af fængslets lokaler og indretninger lod man flere fanger arbejde sammen. Ved ringmurens spækning anvendtes således otte fanger.

5. Ved indbringelse af varer og materialier anvendtes tre til fire fanger.

6. Ved gårdsrummenes rensning om våren anvendtes seks til otte fanger.

7. Til i påkommende tilfælde at reparere gærdet om fængslets ejendom anvendtes fire fanger.

8. Efter endt arbejde om sommeraftnerne udtog undertiden efter speciel given tilladelse betjentene nogle fanger til at arbejde på de udenfor ringmuren anviste havestykker. Vogterne tog fire fanger og vagtmesterne hver otte.

9. Om sommeren luftedes en trediedel af fangerne

samtidig på den store gårdsplads mellem nordre og østre fængselsfløj, hvor enhver fange var anvist sin bestemte plads.

Som jeg ved en tidligere lejlighed har haft anledning til at udvikle var fængslets første bestyrelse efter min opfatning på en måde tvungen til at afvige fra det strenge isoleringsprincip, idet fængslets slette ventilation og cellernes vinduer, som vare af riflet glas og ikke til at åbne, gjorde det så at sige til en umulighed stadig at holde fangerne inde i cellerne. På den tid var en trækrude, for ikke at tale om et vindue helt til at slå op, anset for noget, der stred mod systemet. Det er altså let at forstå, at man lidt efter lidt gav fangerne arbejde udenfor cellerne og derefter satte dem ved siden af hverandre, idet man troede med det stadige opsyn tilstrækkeligt at have separeret dem, ialfald på en sådan måde at ikke nogen moralsk smitte kunde blive udbredt. Man overså kun, at straffen, der på grund af den lovbestemte isolation var anset for streng og derfor i og for sig lettet ved borttagelse af en trediedel af tiden, på denne måde endydermere blev mildnet. Men herom senere.

NORUMS og den daværende inspektions opfatning var den, at ovennævnte tilfælde af samarbejde ikke direkte stred mod lov af 12 Juli 1848. Forsåvidt det skulde antages, at lovens bestemmelser vare overtrådte, vilde NORUM have en ny paragraf, som tillod direktøren, når fængslets præst og læge vare enige med ham om ønskeligheden eller nødvendigheden af, at enkelte fanger på grund af deres forbige mislige sinds- eller legemstilstand nogen tid beskæftigedes i samvær med medfanger, at iværksætte sådan undtagelse fra de i §§ 2 og 3 opstillede grundregler for fangetugten, dog således at uafbrudt opsyn af foresatte var tilstede. Det bemærkes, at den daværende inspektions formand var straffeanstaltskommissionens formand MÖNICIEN.

Navnlig udearbejdet udenfor fængselsporten fremstillede sig snart for mig som en umulighed, idet det ikke lykkedes mig at opretholde disciplinen, så længe jeg ikke stadig

havde fangerne indenfor fængslets enemærker, ringmuren. Her vil der forresten i intet tilfælde opstå nogen tvist, da det nu er en overalt anerkendt sætning, at der nødvendigvis må opstå endogså store misligheder, når man slipper fanger sammen med fri folk, selv om man etablerer et så stærkt opsyn som muligt. Der er en stærk attraktion mellem fanger og fri mennesker, navnlig af den simplere klasse, og en kanal for korrespondance og meddelelse dem imellem tilvejebringes straks på de utroligste måder. Men jeg fandt tid efter anden, at også de fleste andre afvigelser (ialfald fra lovens strikte ord) vare ikke ganske tilbørlige, for det første fordi jeg troede, at de ikke tiltrængtes, og dernæst fordi de, uden at tilføre fængslet noget moralsk godt, indeholdt en for stor lettelse i straffen. De blev derfor lidt efter lidt afskaffede og bibeholdtes ikke flere end de, som vare nødvendige for fængslets egen drift, det vil sige, at man *ved forefaldende lejlighed* lod indtil fire fanger arbejde sammen ved kullempning, træmaterialers ophejsning på lofterne, gårdsrummenes planering o. s. v. Efter klasseinddelingens indførelse kunde fanger, som havde været her i 1 år og 8 måneder eller 1 år og 10 måneder, tages til sligt fællesarbejde, medens det aldrig kom fanger til gode, som havde været her i kortere tid. Ligeledes indførtes den forandring i det bestående, at man altid lod en fange våge over en syg fange, når dennes tilstand var en sådan, at han efter lægens opfatning tiltrængte stadig hjælp, istedenfor at tilkalde lejlighedsvis hjælp. Man ræsonnerede heri som så, at der ikke kunde være tale om et skadeligt samkvem mellem en dødssyg fange og hans plejer, og man gjorde også snart den erfaring, at dette sygevogterarbejde ikke alene blev udført med stor nøjagtighed og til lægens fuldkomne tilfredshed, men at det også var meget velgørende i moralsk henseende for den friske fange. At kun særegne fanger blev kaldte og fremdeles kaldes til at våge over dødssyge fanger, følger naturligvis af sig selv. Sløjfningen af de tilståede lettelser var bleven mig mulig,

eftersom jeg åbnede cellernes vinduer og bragte friskere luft ind.

Vi skulle nu se, hvorledes den forandrede disciplin virkede på fangebelægget i mental og fysisk henseende. Her skal kun tilføjes, at der også som en ydre lettelse, og vel også for at gøre gudstjenesten mere fyldig, var tilstedet fri kirkesøgende af begge køn at overvære gudstjenesten, idet de blev anvist plads i centralhallen, hvorfra de kunde se samtlige fanger og ses af dem under deres opstilling langs fløjenes halse (fængslet har nemlig intet særegt kirkelokale), og at også denne lettelse som forbundet med særegne misligheder i sin tid blev borttagen.

I 1869 stillede jeg de to perioder 1851—1859 og 1860—1868 op mod hinanden. Jeg valgte skemaet fra Bruchsal fængsel, som efter mit skøn indeholder de for et cellefængsel nødvendige momenter. Tabellen side 101 viser resultatet.

Man vil deraf se, at sindssygdommene aftage i den anden periode (1860—1868), som er den strengere. Den første periode har 32 fuldstændig udviklede sindssygdomme, den anden (rigtignok med et noget mindre fangetal) kun 19. Mere påfaldende er sammenligningen, når man henser til de sygelige forstemninger, idet den første periode har 325 tilfælde, medens den anden periode kun har 119. Udsættelse af fængslet på grund af sygelig sindsstemning ses også i første periode at være iværksat 149 mod 36 gange i anden periode. Af fængslets dagbøger fremgår det også, at der gennem hele den første periode af og til er sporet en deprimeret sindsstemning over det hele fangebelæg eller en stor del af samme, medens der i den anden periode aldrig vides at være sporet en sådan stemning uden over enkelt fange. Her kan også mærkes, at i fængslets første år spiller kongestioner til hovedet en betydelig rolle, idet der heraf for hvert af årene 1851—1857 er opført henholdsvis 7, 10, 25, 42, 40, 21, 12 tilfælde, medens de senere år have 4, 1, 3, 7, 4, 3, 3, 3, 2 og 1 tilfælde. Efterat være

År.	I Fangetal.			II Sygdomstilf.		III Sygedage på sygeafdelingen.	IV Sygedage.		V Gennemsnit af de fuldstændig og delvis arbejdsfri dage.	VI Dødsfald.	VII Selvmord.	VIII Sygelig sindsstemming.	IX Sindssygdom.	X Overflyttede til fællesanstalt i henhold til lov af 12 Juli 1848 § 10 in fine.	XI Afviste ved indbringelsen.
	Tilgang.	Sum.	Dagligt gennemsnit.	mindre betydelige.	betydeligere.		med fuldstæn- dig arbejds- frihed.	med delvis arbejds- frihed.							
1851 ⁽⁵⁾	227	227	139	208	100	268	161	ikke noteret	"	"	"	4	5	1	"
1852	220	417	225	755	135	559	978	1340	10.30	"	"	12	6	22	"
1853	189	432	236	954	129	281	1465	1354	11.94	"	1	64	6	7	4
1854	186	427	233	869	51	190	1157	562	7.38	2	"	56	3	20	5
1855	178	416	226	730	50	109	619	287	4.1	"	"	37	3	17	2
1856	216	437	228	688	42	257	987	824	7.94	"	"	42	1	17	4
1857	207	440	235	778	67	262	1054	1071	9.4	"	"	51	4	24	6
1858	208	441	227	674	61	519	1979	750	12.2	1	"	34	3	26	6
1859	202	425	229	523	42	703	1751	1136	12.61	"	"	25	1	15	7
1860	207	425	221	521	53	311	950	478	6.46	1	"	34	4	8	7
1861	205	447	225	477	56	436	1172	662	8.15	1	"	24	2	6	3
1862	180	403	206	433	62	996	1273	779	9.96	2	"	13	6	5	4
1863	169	371	213	435	41	591	834	371	5.66	5	"	16	"	2	5
1864	180	386	202	357	47	727	897	527	7.5	2	"	6	3	1	4
1865	178	387	202	382	49	1079	1252	748	9.90	2	"	6	1	3	9
1866	201	405	207	354	42	898	795	723	7.33	"	"	10	2	3	5
1867	177	385	192	297	31	654	703	329	5.37	2	1	4	"	3	5
1868	214	405	206	258	19	624	607	365	4.72	2	1	6	1	3	7

gjort bekendt hermed bemærkede fængselslægen, at han i tidligere år måske havde opført som hovedkongestioner, hvad han senere har givet den mildere benævnelse hovedpine, men det må bemærkes, at hovedpinerne også ere i aftagende i anden periode. De vare for 1851—57 henholdsvis 33, 66, 98, 66, 55, 60, 89 og for 1858—68 henholdsvis 54, 55, 44, 42, 19, 22, 16, 13, 20, 10 og 16.

Forøvrigt vil den nøgne liste for uindviede let være vildledende, idet den visselig synes frygteligere end den virkelig er. Perioderne kunne vel holdes op mod hinanden, da en og samme læge var her i begge perioder, men han har også opført alt, som på nogen måde kunde passe i rubriken. Det må således udhæves, at der til sygelig sindsstemning er regnet søvnløshed med ængstelse (hvoraf haves ikke mindre end 211 tilfælde), søvnløshed med ængstelse og mismod (20 tilfælde), mismod med søvnløshed (10 tilfælde), sørgmodighed (84 tilfælde). Med hensyn til de mindre betydelige sygdomme må udhæves, at her også er alt medtaget, som på nogen måde kan kaldes en sygdom. Blandt mindre betydelige sygdomme er på listerne opført forstoppelse, alle forkølelsetilfælde, bylder, olveblæst (*urticaria*), værkefinger, hovedpine, fnat, synssvækkelse, næseblod, indgroet negl og meget andet, som i det fri liv ikke altid kommer under lægehånd og som i ethvert tilfælde næppe i den udstrækning opføres af alle fængselslæger.

Holder man fremdeles perioderne mod hinanden, ser man, at sygdommene i det hele aftage i anden periode. Første periode har således tilsammen 677 betydeligere sygdomme og 6179 mindre betydelige, medens anden periode har henholdsvis 400 og 3514. I første periode falder der altså gennemsnitlig hvert år på hver fange af betydeligere sygdomme 0.34 og af mindre betydelige 3.12, medens disse tal i anden periode ere henholdsvis 0.21 og 1.87. Gennemsnittet af de på grund af sygdom (fuldstændigt og delvis) arbejdsfri dage ses også at være mindre i anden periode end i første. For perioden 1852—1859 (1851 er

sat ud af betragtning, da den delvise arbejdsfrihed for dette år ikke er beregnet) falder der på hver fange 9.41 arbejdsfri dage og i anden periode 7.18. Sygedagene på sygeafdelingen ere imidlertid færre i første periode end i anden, idet de ere henholdsvis 3148 og 6316; der er altså mere end dobbelt så mange i anden periode. Den væsentlige grund hertil er at søge i antallet af de fanger, som have været indlagte på sygeafdelingen, hvilket igen synes at betyde, at der i anden periode har været alvorligere tilfælde af hvad der kaldes betydeligere sygdomme end i første. Følgende liste viser, hvor mange fanger der hvert år have været indlagte på sygeafdelingen.

1851 — 9	1860 — 6
52 — 5	61 — 5
53 — 12	62 — 17
54 — 5	63 — 6
55 — 4	64 — 14
56 — 4	65 — 15
57 — 4	66 — 8
58 — 9	67 — 11
59 — 9 = 61	68 — 8 = 90

Den anden periode har altså haft 29 flere sygdomme af den slags, som det var nødvendigt at helbrede på sygeafdelingen. Gennemsnitlig falder der på hver af de 61 fanger i første periode 51.6 sygedage, medens der på hver af de 90 i anden periode falder 70.2 sygedage.

Går man dernæst over til rubriken: dødsfald, stiller anden periode sig i en mærkelig grad ugunstig mod første. I første periode ses nemlig, at der kun er indtruffet 3 naturlige dødsfald, medens der i anden er ikke mindre end 17, ja dødsfaldene kunne egentlig først siges at begynde med anden periode. Ved gennemgåelse af tugthusets dødsregister for årene 1851—1868 ses imidlertid seks fanger der at være døde, som på grund af alderen skulde have hensiddet i bodsfængslet, men som dels ere overflyttede derfra til tugthuset og dels på grund af mislig helbred ikke ere mod-

tagne i bodsfængslet. Af disse faldt 5 på første periode og 1 på anden. Regnes disse dødsfald med, bliver altså antallet af periodernes dødsfald henholdsvis 8 og 18. Af de til Akershus fæstnings straffeanstalt herfra tilbageflyttede fanger er ingen afgået ved døden ved udgangen af 1868.

Følgende liste (se side 105) udviser i hvilken alder de i fængslet døde fanger vare, hvorlænge de havde hensiddet i fængslet, af hvilken sygdom de vare døde og hvorfra de vare komne.

I anledning af de 5 dødsfald i 1863 siger fængselslægen i sin beretning fra samme år, at den større dødelighed må betragtes som tilfældig og ikke som et udtryk for en i året herskende mindre god sundhedstilstand i fængslet, da denne endogså havde været bedre end sædvanlig. At tilfældighederne her have meget at sige er klart, ikke alene hvor det gælder sygdomme som kræft og tarmslyng, men også den almindeligste fængselssygdom brysttæring. I reglen ere de af denne sygdom døde fanger indkomne som brystsvage, altså medbringende spiren til deres død, hvoraf igen følger, at de år ville stille sig ufordelagtigst, hvori der indkommer flest brystsvage fanger. Grunden kan imidlertid også ligge i straffeanstalten og den måde, hvorpå straffen fuldbyrdes. Ser man hen til første periode, kan den til sin fordel på hygieinens felt påberåbe sig, at fangerne kom mere i frisk luft, og at spisereglementet blev undergivet betydelige forandringer for de enkeltes vedkommende, idet til sine tider endogså 41.75 pct. af fangerne havde forandring i kosten. Anden periode har (siden høsten 1875) åbnet fangernes vinduer og i det hele bragt friskere luft ind i fængslet ved anbringelse af trækruder i alle korridorvinduer og ved omhyggeligere behandling af latrinrørene, hvortil kommer poudrettevæsenet. Endelig er i anden periode fangernes bad isommernånderne blevet hyppigere, hver uge istedenfor hver tredie uge.

Til sammenligning bemærkes, at der fra 1851—1868 i Akershus fæstnings straffeanstalt ialt er død 170 fanger, hvilket, da gennemsnitstallet af fangerne var 7209, gør 2.36 pct., og at der i Christiania tugthus med et gennem-

Aar.	Alder.	Hvorlænge hendes i fængslet?			Sygdom.	Hvorfra komme?
		År.	Md.	Dage.		
1854	33½	1	1	19	Cancer.	Akershus fæstning.
—	29½	"	8	8	Tuberculosis.	do.
1858	27	"	7	3	Phthisis tuberculosa.	Bergens tugthus.
1860	41	"	9	2	Cancer.	Christiania tugthus.
1861	26	"	6	2	Febris typhosa.	Jurisdiktionen.
1862	35	"	"	20	do.	Christiania tugthus.
—	20	"	9	17	Phthisis tuberculosa.	Jurisdiktionen.
1863	61½	1	5	5	do.	Akershus fæstning.
—	48	2	2	18	Volvulus intestinorum.	Christianssands tugthus.
—	45½	1	6	3	Phthisis tuberculosa.	Akershus fæstning.
—	25	1	10	14	do.	Christianssands tugthus.
—	20	"	9	13	do.	Jurisdiktionen.
1864	39	2	2	18	Perityphlitis.	do.
—	28	"	9	2	Peritonæitis af Ulcus perforans ventriculi.	do.
1865	24	2	3	2	Phthisis tuberculosa.	do.
—	22½	1	"	13	do.	do.
1867	20	1	2	1	do.	do.
—	22½	"	1	21	Meningitis.	do.
1868	25	1	1	19	Phthisis tuberculosa.	do.
—	34	"	8	27	Peritonæitis.	Bergens tugthus.

snitlig belæg af 3241 mandsfanger i samme tidsrum er død 52 fanger, hvilket gør 1.60 pct. Regner man i begge disse straffeanstalter kun de døde, som have været i en kraftigere alder af mellem 18 og 50 år og ikke havde udholdt en større straffetid end seks år, og man heller ikke medregner koleratilfældene, selvmord og dødsfald ved ulykkestilfælde, bliver dødsprocenten henholdsvis 0.75 og 0.80. Bods-fængslets dødsprocent (de ovennævnte på tugthuset afdøde seks fanger naturligvis ikke medregnet) bliver i samme tidsrum, selvmordene irednet, 0.60 og uden selvmordene 0.52. Regner man kun perioden 1860—68, bliver den derimod 1.01 og uden selvmordene 0.91, altså større end i begge de nævnte fællesanstalter.

Det danske cellefængsel (Vridsløselille forbedringshus) havde på den her omhandlede tid en større dødelighed end vort. Det havde med en sum af 4203 fanger 21 døde, medens vort fængsel med en sum af 7276 fanger havde 23. Den danske femårsberetning ($\frac{1}{4}$ 63— $\frac{3}{4}$ 68) har 15 døde, af hvilke 4 selvmordere, hvilket er beregnet til 1.01 pct., altså netop det samme som i vort fængsel for perioden 1860—68. Den hele dødsprocent i Vridsløselille var 1.71 mod 0.60 i vort fængsel.

Hvad rubriken: selvmord angår er der i første periode 1 tilfælde og i anden periode 2. Herved tror jeg er kun lidet at bemærke.

Med hensyn til de følgende rubriker må mærkes, at kun VIII og IX ere selvstændige, medens X (overflyttelse til fællesanstalt) i reglen refererer sig til de foregående, idet de overflyttede dels have været sygelig forstemte og dels virkelig sindssyge. Hvad året 1852 angår, da flere ses at være overflyttede, end der haves tilfælde af sindsygelighed, må bemærkes, at overflyttelsen også har været begrundet i den legemlige helbredstilstand. I de følgende år er derimod overflyttelsesgrunden væsenlig at søge i rubrik VIII og tildels i IX. Rubriken XI er heller ikke selvstændig. Størstedelen af de afviste fanger have forhen

hensiddet i fængslet og har altså tidligere haft plads under rubrikerne VIII og IX. Enkelte af dem ere desuden afviste flere gange. Endnu må her bemærkes, at de under rubrik VIII opførte tal ere hentede fra rubriken: mindre betydelige sygdomme, og at de under rubrik IX opførte tal ere hentede fra rubriken: betydeligere sygdomme.

NORUM anfører, at udlandets eksempel støttede hans forandringer i det systematiske princip. Han havde ret for Pentonvilles vedkommende, men såvidt mig bekendt ellers ikke. I Pentonville gjorde man mange forsøg med at lette cellestraffen, men det påstås den dag idag af „*The Howard Association*“, som er misfornøjet med det nuværende engelske fængselssystem og arbejder for cellesystemets indførelse, at dette aldrig har været forsøgt med alvor i England. I Bruchsal har man altid strengt gennemført systemet, thi at der i grundetagen var en sal for fællesarbejde betyder ikke mere, end at der var enkelte fanger, som vare uskikkede til isolationen og som man beholdt der istedenfor som hos os at sende dem over i en fællesanstalt. Belgien har altid strengt holdt på systemet og det har senere Holland, Sverige og Danmark¹⁾ gjort, uden at man har villet indlade sig på de store afvigelser, som gjordes i vort fængsels første periode. At de ikke vare nødvendige for at frelse fangerne for sindssygelighed synes uigendriveligt at fremgå af mine tal. Heller ikke kan man sige, at de vare nødvendige for at bevare fangernes helbred, idet tallene fortælle os, at sygdommene ere i aftagende. Men der er flere dødsfald siden systemet toges mere på ordet, det kan ikke negtes, dog bliver spørgsmålet: ere dødsfaldene begrundede i den større isolation eller hvile de på en anden årsag? De kunne som oven berørt hvile på spisereglementet, hvorfor det, som i Danmark, bliver en sag af megen vigtighed at tage dette under alvorlig behandling, og de kunne

¹⁾ I Oktober 1866 gjorde fængselsbestyrelsen i Danmark ad administrativ vej et forsøg på at bryde med cellestraffen. Forsøget måtte opgives. Herom er naturligvis forfatteren uvidende. (Red. Anm.)

hvile på den omstændighed, at de senere år naturligvis må have flere recidivister end de tidligere år, og alene af den grund flere svækkede individer.

Det har sine store betænkeligheder at gøre en straffeanstalt for let, og da tyngden i cellefængslerne ligger i ensomheden, må man ikke uden tvingende grund for tidligt gøre brud på den. Fra de fattigste bygder og de usleste kår komme unge fanger til vort fængsel. De falde i staver over den store, prægtige bygning, over de uniformerede vogtere, over den store renlighed og orden, som hviler over den hele anstalt, over den gode og rigelige mad, over det lette, renlige arbejde, over den humane, venlige behandling. I sandhed her er stor anledning til fordærvelse, dersom ikke straffen, navnlig for de kortere grader eksekveres strengt. Hvis man ikke nøje holder på, at det mindste inventarierestykke altid pusses blankt og sættes på sit bestemte sted, at samkvemmet med medfanger alvorligt søges forhindret og at takstarbejdet holdes, hvis man tværtimod ved at kalde sligt småting indbilder sig, at man udelukkende kan kaste sig over hvad man vil kalde den moralske påvirkning, så tror jeg, at man kommer til at gribe fejl. Straf må være straf, et onde, der skal gennemgås, om man end vil fjerne alt brutalt og arbejde hen til under denne proces at rejse det sunkne menneske. Det går ikke an i et cellefængsel for meget at tale om den unaturlige isolation og at den ene fange ikke skulde have lov til at sende et uskyldigt ord ind til den anden. Man må naturligvis gøre fangerne det begribeligt, hvorfor huset er bygget således som det er, hvorfor den ene fange skal sidde fjernet fra den anden, at det hele er gjort til fangernes egen beskyttelse. Man må altså gøre det til en „samvittighedssag“ for dem at overholde taushedspligten ligesom de andre dem påhvilende fængselspligter, og som en følge deraf må man straffe dem, hvis de ikke ville lystre. Det er kedsommeligt nok at gøre det i mangt tilfælde, men cellesystemet er engang noget kunstigt, og når man desuagtet må have

det, så får man finde sig i at straffe forseelser, som andensteds se ubetydelige ud. Jeg gør i denne henseende en stor forskel. Bankes der i væggen og det kan mærkes, at der bankes med telegrafisk dygtighed, straffer jeg altid og gerne ikke så ganske mildt. Kastes der åbenlyst et ord fra den ene fange til den anden, advarer jeg kun, men hvis det ikke hjælper, må naturligvis også her straf til. Det er ikke så vanskeligt at overholde taushedspligten ligeoverfor fanger, som første gang underkastes cellestraf, men vanskeligheden stiger med hver gang fangen kommer igen. Da kommer han sløvere og sløvere for alle påvirkninger, med modbydelighed for alle de stængende apparater og berøvet al mulig respekt for deres indre grund. Mit forslag går derfor ud på, at recidivisten ikke skal tages igen, når han fuldstændig har trådt sine børnesko eller når han har fyldt sit 25de år. Jeg tror at cellestraffen er skadelig for ham, sløvende, svækkende. NORUMS sunde bemærkninger om arbejdet i straffeanstalterne gør sig ikke kraftigere gældende end ligeoverfor et cellefængsels recidivister. I reglen har det ikke været muligt at lære ham noget håndværk, hvorfor han kun er en plukker, spinder, æskeklistrer, spoler eller i det højeste en væver. Er der nogen mening i, år for år, at sætte ham på krakken med dette puslearbejde, er det ikke rimeligere at sætte ham over i en fællesanstalt og der lade ham trække i sit ansigts sved, såvidt muligt under åben himmel?

Men når recidivisterne undergives deres egen lov, indser jeg ikke, hvorfor man ikke skal kunne gå længere end til to års cellestraf. Man siger at det er farligt for fangens sind at beholde ham over denne tid. I mit ovenberørte opgør for 1869 siger jeg: Om sindssygdømmene skal her endnu tales lidt. De i rubrik IX opførte, fuldt udviklede sygdomme optrådte, efterat vedkommende fanger havde hensiddet i fængslet i følgende tidsrum:

Indtil 1 år.	Mellem 1 og 2 år.	Mellem 2 og 3 år.	Mellem 3 og 4 år.
36	11	4	0

Overflyttelse til fællesanstalt (rubrik X, der væsentlig refererer sig til VIII og indeholder de stærkeste af de derhen hørende tilfælde) er iværksat, efterat vedkommende fanger havde hensiddet i fængslet i følgende tidsrum:

<u>Indtil 1 år.</u>	<u>Mellem 1 og 2 år.</u>	<u>Mellem 2 og 3 år.</u>	<u>Mellem 3 og 4 år.</u>
142	36	6	1

Man ser altså, at det første år her er det farligste og dernæst det andet, men at de senere år kun vække liden bekymring.

Vil man fjerne fangen inden den tid, da faren synes hyppigst at lure på ham, så får man kun beholde ham i nogle få måneder, thi man gør ham jo ingen tjeneste ved at beholde ham gennem hele det farlige tidsrum af to år. Men er man kommen til denne grændse, hvad har man så at frygte for? For sløvhed, vil man sige. Jeg tror det ikke, når der er lagt en fornuftig progression i straffen. Redicivisten sløves, det spores ofte her i fængslet, men den første gang cellestraffede bevarer hos os sin friskhed og kvikhed, selv om han sidder her i fire år. Det kunne vi til alle tider fremvise mange eksempler på. Fra Danmark siges: hvad skal fangen gøre i fængslet, når han tilfulde har angret sin brøde og han er så godt påvirket som muligt? Hertil svares, han skal straffes. Det er umuligt at føre noget tilfredsstillende bevis for, at fangen forsåvidt er færdig med sin straf, at han er komplet i egenskab af sådan, man har derfor at lade straffetiden gå til ende, fordi dommeren i lovens medfør har forordnet det.

Jeg erkender, at der ligger et vægtigt moment i stemmerne fra Danmark og Sverige, som råbe på to år som maximum for cellestraf, men man skal lægge mærke til, at cellestraf eksekveres på forskellig måde i Norge og i de to andre nordiske lande. Vil man også hos os holde på to år som en ydergrænse, så må man konsekvent, synes jeg, gå over til den dansk-svenske methode. Det er nemlig ikke tvivl uderkastet, at forholdene hos os ere de samme

som i Danmark og Sverige. Der siges rigtignok i Sverige, at der ikke er mere sindssygelighed i cellefængslerne end i fællesanstalterne, men denne bemærkning er enestående for Sverige og må hvile på den i en vis henseende uheldige omstændighed, at cellefængslerne ere små og fordelte på mange hænder over det hele land, medens erfaringen i Danmark og hos os er samlet i et stort fængsel og af en hånd. Kan man nu i vore nabolande eksekvere straffen på den strengere måde, så kan man og bør man også gøre det hos os. Men kan man nu på den måde eksekvere cellestraf hos os (dog med den rimelige fordring, at reduktionen bliver noget anderledes, navnlig således, at der ikke aftrækkes en trediedel fra de korteste straffe, så at f. eks. 6 måneders straffetid bliver 6 måneders celle istedenfor som nu fire), forudsat at den ikke befindes at være for mild, og opnå at indtage straffefanger med dom på lige indtil seks år, så bør man naturligvis holde på den, *da det er af højeste vigtighed at kunne indtage så mange fanger som muligt af den sort, som i reglen kun forgår sig en gang og som altid og overalt vil være cellefængslernes kærne.*

Jeg går nu over til at meddele oplysning om den seneste periode 1869—1878. For disse års vedkommende udfyldes skemaet således, som på side 112 findes anført.

Jeg skal først forudskikke den bemærkning, at fængslets nuværende læge, IVAR ONSUM, begyndte sin virksomhed 1 Juli 1873, og at altså sygelisterne siden det års begyndelse ere udfyldte af ham, medens alle tidligere ere skrevne af fængslets første læge, TIDEMAND. Sammenligningen mellem perioderne kan derfor ikke længere være fuld så stringent, men man har naturligvis intet andet at gøre end at holde de forskellige rubriker op mod hverandre. Man vil på den måde fremdeles se, at sundhedstilstanden i fængslet er i stigende. Af betydeligere sygdomme falder der i perioden 1869—1878 gennemsnitlig hvert år på hver fange 0.07, medens der i perioden 1851—1859 falder 0.34 og i perioden 1860—1868: 0.21. Af mindre betydelige sygdomme falder

	I. Fangetal.		II. Sygdomstilf.		III.	IV. Sygedage.		V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.
	Tilgang.	Sum.	mindre betydelige.	betydeligere.	Sygedage på sygeafdelingen.	m. fuldstændig arbejdsfrihed.	m. delvis do.	Dødsfald.	Selv mord.	Sygelig sindsstemning.	Sindssygdom.	Overførte til fællesanstalt som uskikede til fortsat colostraf.	Afvist ved indbringelsen.
1869	224	447	267	35	750	708	555	2	”	2	”	1	3
1870	197	426	212	53	505	769	455	2	”	1	2	4	3
1871	207	430	183	44	537	743	168	3	1	2	”	3	5
1872	181	397	192	19	1024	786	418	2	”	2	2	”	3
1873	157	347	149	26	200	495	179	1	”	5	1	”	1
1874	130	317	109	23	210	649	209	4	”	6	3	”	2
1875	174	327	103	10	248	383	139	1	”	2	2	”	9
1876		354	73	13	125	244	39	”	”	3	4	3	3
1877		368	57	12	102	195	65	4	”	1	1	1	8
1878		394	55	15	118	162	60	1	”	2	1	4	6
Sum		3807	1400	250	3819	5134	2287	20	1	26	16	16	43

der i perioden 1869—1878: 0.37 på hver fange, medens der i de tvende tidligere perioder falder henholdsvis 3.12 og 1.87. Af arbejdsfri dage falder der også i sidste periode kun 1.95 på hver fange, medens der i de tidligere perioder falder henholdsvis 9.41 og 7.18.

Rubrikerne „sindssygdomme“ og „sygelig forstemning“ have siden 1873 en særegen interesse, da Onsum er sindssygelæge *ex professo* og hans optegnelser derfor ere værd at lægge mærke til. Vi se, at sindssygdommene og sindsrystelserne vedblive, men de spille langtfra den rolle som tidligere. Vor læge tager dem ganske roligt, behandler dem og kurerer de fleste af dem¹⁾. Vi skulle her kun undersøge, efter hvor lang tids celleliv de sindssygelige fænomener indtraf, til støtte for vor tidligere fremsatte mening at det første år er det farligste, dernæst det andet, men at de senere ikke vække synderlig betænkelighed. Af periodens 16 fuldt udviklede sindssygdomme indtraf

inden 1 år,	mellem 1 og 2 år,	mellem 2 og 3 år,	mellem 3 og 4 år,
9	4	3	0

hvorhos mærkes at den ene af de sidstnævnte tre sindssygdomme gælder en fange, som også i 1876 under sin hensiddent i fængslet var bleven behandlet for sindssygdom, opstået inden to år. Ligeledes må mærkes, at af de 9 inden 1 år indtrufne tilfælde er der ikke færre end 5, som indtraf allerede inden et halv år.

Af periodens 26 sygelige forstemninger indtraf

inden 1 år,	mellem 1 og 2 år,	mellem 2 og 3 år,	mellem 3 og 4 år.
17	8	1	0

Her må også mærkes, at af de 17 inden 1 år indtrufne tilfælde er der ikke færre end 9, som indtraf allerede inden udløbet af det første halvår. Når man påberåber sig sindssygeforholdene, nytter det altså lidet at sætte ydergrænsen for cellestraf med to år.

¹⁾ Han har lovet mig ved en anden lejlighed i nærværende Tidsskrift at udtale sig nærmere om dette vigtige emne.

Vi skulle nu se lidt på dødsforholdene. Skematisk har forholdet været, som side 115 er anført.

Da perioden har en sum af 3807 fanger, bliver altså dødsprocenten 0.53. Den var for perioden 1860—1868: 0.91 og har altså forbedret sig noget. I Vridsløselille cellefængsel var dødsprocenten i femåret 1 April 1868—31 Marts 1873 med 18 naturlige dødsfald 1.04.

Vel beset stiller der sig ingen synderlig betænkelighed ivejen, når man holder sig til vort fængsels dødsprocent i de senere år, da den første periode 1851—1859 med en sum af 3662 fanger og kun tre naturlige dødsfald eller en dødsprocent af 0.08 forsåvidt må siges at være anomal i heldig retning.

Jeg hidsætter imidlertid fængselslægens følgende nærmere forklaring om dødsforholdene, idet han har bevist mig den tjeneste at kaste et blik på den af mig ovenfor opstillede periode:

Fra bodsfængslets læge.

I tidsrummet fra 1869 til udgangen af 1878 døde der i bodsfængslet 20 fanger.

Som hyppigste dødsårsag opføres tuberkuløse sygdomme, dels akut tuberkulose dels lungetæring, phthisis tuberculosa, hvilket en nærmere indgåen på de enkelte dødsfald skal vise.

I 1869 døde 2 fanger, hvoraf den ene stod opført på sygelisten under diagnosen hydrups ascites, den anden led af phthisis tuberculosa. Hos den første viste sygdommen og dødsårsagen sig at være kræft, en i fængslet yderst sjelden forekommende affektion og næppe ejendommelig for dette. Hos den anden patient synes sygdommen at være udviklet under fangenskab, thi den daværende læge anfører, at fangen var frisk ved indkomsten, at han først efter over et års ophold begyndte at hoste blod; blodhosten angives opstået efter et anstrengende legemligt arbejde.

I 1870 døde to fanger; den ene af en hjerneblødning, som ikke stod i nogensomhelst forbindelse med fængsels-

	Alder.	Hvor længe fængslet?			Brøde.	Sygdom.	Hvorfra komme?
		År.	Md.	Dage.			
1869	51½	1	—	1 — 13	5 g. tyveri.	Hydrops ascites.	Christiania tugthus.
	25	”	—	10 — 8	Brandstiftelse.	Phthisis tuberculosa.	Jurisdiktionen.
1870	23	1	—	6 — 16	Falsk.	Apoplexia cerebri.	do.
	23	1	—	5 — 8	4 g. tyveri.	Phthisis tuberculosa.	do.
1871	31½	1	—	7 — 12	Groft tyveri.	do.	do.
	22	”	—	6 — 18	3 g. tyveri.	do.	do.
	28	1	—	4 — 17	4 g. tyveri.	do.	do.
1872	19	”	—	1 — 18	2 g. tyveri og overfald.	Volvulus	do.
	26	”	—	3 — 30	Overfald og gadeuorden.	Hyperæmia cerebri.	do.
1873	23	”	—	3 — 15	Groft tyveri.	Tuberculosis acuta.	Christianssands tugthus.
1874	21	1	—	7 — 23	2 g. groft tyveri.	Phthisis.	Jurisdiktionen.
	43	”	—	5 — 6	Groft tyveri.	Vitia organica cordis.	do.
	23	1	—	4 — 7	2 g. groft tyveri.	Phthisis.	do.
	30	1	—	7 — 5	2 g. groft tyveri.	do.	do.
1875	31	1	—	” — 25	3 g. tyveri.	do.	do.
1877	30	1	—	10 — 21	4 g. tyveri.	do.	do.
	25	1	—	11 — 4	4 g. tyveri.	do.	do.
	26	1	—	” — 10	4 g. tyveri.	Anæmia perniciosa progr.	do.
	21	”	—	3 — 5	2 g. tyveri.	Meningitis tuberculosa.	do.
1878	20	”	—	5 — 4	Posttyveri.	Tuberculosis acuta.	do.

opholdet; den anden, som er opført på sygelisten under diagnosen hæmoptysis, af lungetæring. Denne sidste var ved indkomsten svag og mager og klagede over cardialgi. Sygdommen begyndte med blodhoste efter 16 måneders ophold. Patienten havde forøvrigt tilbragt en stor del af sit liv på forbryderbanen og opholdt sig i fængslet for tredje gang.

I 1871 forekom der 3 dødstilfælde. Samtlige patienter døde af lungetæring. På sygelisten vare 2 af dem opførte som lidende af bronchitis chronica, den 3die af phthisis tuberculosa.

Af disse havde den ene allerede før indsættelsen i fængslet hostet blod. Den anden, i hvis familie sygdommen synes at have været arvelig, blev efter en måneds forløb læs og frembød allerede efter et par måneder tydelige tegn paa afsætninger i lungerne. Den tredje havde også sygdommen i sin familie, var svag ved indkomsten og blev tidlig syg i fængslet.

Af de i 1872 døde 2 fanger led den ene af tarmslynge (volvulus), en tilfældig sygdom, som ikke på nogen måde berører fængslets hygieine; den anden fandtes en morgen død i sin seng, uden at nogen legemlig lidelse forhen havde været bemærket hos ham. Obduktionen viste blodoverflydning af hjernen, desuden cystiforme nyrer.

I 1873 indtraf der 1 dødsfald. Patienten var opført som lidende af febris simplex, blev syg efter 3 måneders ophold i fængslet og døde efter 36 dages sygdom af akut tuberkulose.

For 1874 findes der 5 dødsfald. En 43 år gammel murer døde pludselig af en organisk hjertesygdom; 3 af lungetæring, hvoraf den ene var opført under diagnosen dyspepsia chronica.

Den ene tæringspatient havde allerede før indkomsten haft anfald af blodhoste, og sygdommen var udviklet før indsættelsen i fængslet. Den anden, som for tredje gang opholdt sig i dette, var allerede fra tidligere indlæggelser

antegnet som brystsvag ved indkomsten. Allerede kort tid efter denne begyndte han sidste gang at hoste blod, han afmagredes stadig, og efter et halvt års tid døde han. Fader og broder vare døde af samme sygdom.

Den under diagnosen dyspepsia chronica behandlede tuberkulosepatient indkom i Januar 1873 og blev samme års høst angreben af en betydelig pleurit, der først langsomt resorberedes. Derefter skrantede han altid, afmagredes i høj grad og klagede over cardialgi med fordøjelsesforstyrrelser. Han døde hektisk på sygecelle i Juni 1874, og sektionen viste rigelige tuberkelafsætninger over lungehinderne, ligeledes i de forskellige underlivsorganer, med sammenvoksninger, sårddannelser og udsvedning af serum.

1875 havdes 1 død, ligeledes af lungetæring.

Fader og moder havde lidt af samme sygdom, og selv var han anført som lidende af den ved indkomsten. I 1876 døde der ingen fange, hvorimod der i 1877 indtraf 4 dødsfald. To fanger, hvoraf den ene er opført på listen under diagnosen dyspepsia chronica, døde af lungetæring, 1 af tuberkuløs meningitis, 1 af anæmia pernicioosa progressiva. Den under diagnosen phthisis opførte patient var allerede syg ved indkomsten, han led desuden af stemningsforstyrrelser og viste sig i det hele både som en åndelig og legemlig forkommen person. Han døde efter omtrent to års ophold.

Den anden tæringspatient indkom i fængslet første gang i Juni 1873 på et år og fire måneder. Han led da af hyppige hold i brystet med dyspeptiske symptomer og var under jævnlig behandling. I Februar 1873 indkom han atter. Han så elendig ud, klagede stadig over cardialgi, blev, uagtet han fik sygekost, mere og mere anæmisk; efterhånden udviklede der sig afsætninger i lungerne, og han døde hektisk i Januar 1877.

Det opførte tilfælde af meningitis tuberculosa var en ung bondegut, som indkom, tilsyneladende ganske sund, i fængslet den 21de April 1877. Han begyndte allerede

12te Juli at klage over hovedpine med feber; sygdommen udviklede sig hurtigt, så at han døde den 21de Juli.

I 1878 indtrådte død hos et 19 $\frac{3}{4}$ år gammel menneske af bedre klasse, som indkom i fængslet i Oktober 1877. Han så ret frisk og rask ud, men i Marts 1878 udviklede der sig efter en forkølelse bronchit, der stadig forværrede sig. Den 26de Marts døde han, og sektionen viste udbredt miliær tuberkulose.

Tuberkulosen synes efter det ovenanførte at være den hyppigste dødsårsag i fængslet, og den akute skylder måske dette fuldstændigt sin udvikling; i al fald optræde de to, som ere behandlede af mig og som jeg altså nøje kender, hos sunde, unge mennesker. Derimod kan man vel ikke så ganske skrive hyppigheden af den tuberkuløse lunge-tæring alene på fængslets regning. Under min funktionstid fra 1873 er der indtruffet seks dødsfald af denne sygdom, men fire af de døde vare allerede ved indkomsten angrebne, og hos to af disse var der desuden arveligt anlæg. Af de øvrige tvende havde den ene lidt af en ufuldstændig resorberet pleurit og var ved denne i høj grad svækket; men også under fri forhold begunstiger denne sygdom udviklingen af tuberkulose, det er vel tvivlsomt om ikke udgangen også andensteds havde været den samme. Den anden patient var svag og sygelig ved indkomsten; den enhver diætbehandling og al medikation trodsende fordøjelsessygdom var måske allerede begrundet i en tuberkuløs disposition, i al fald frembragte den hurtigt en blodløshed og deraf følgende svækkelse, som gjorde legemet mindre skikket til at modstå udviklingen af en sådan sygdom. Det må bemærkes, at denne fange ikke led af nogen psykisk forstyrrelse; han befandt sig overmåde vel i fængslet og havde selv søgt sig overflyttet fra fæstningen. Forøvrigt synes det også for en nøjere granskning tydeligt, at der af de under min forgænger optrådte tæringstilfælde ere enkelte, som skrive sig udenfra og ikke skyldte fængslet sin oprindelse; for dog ikke at give mistanke om at ville ud-

arbejde en altfor gunstig statistik, skal jeg forbigå disse. En indvending kunde måske gøres, den nemlig, at fængselslivet har påskyndet disse tilfældes dødelige udgang. Hertil skal jeg bemærke, at der i årenes løb ikke ere indkomne få af den slags patienter, som have tålt sin straf og endog ere gåede ud i bedre tilstand end ved indkomsten. Om dette emne vil jeg måske udtale mig mere vidløftigt, når jeg om en tid kommer til at omhandle nærmere sundhedstilstanden i vort fængsel.

Christiania, 31 Januar 1879.

Ærbødigst

IVAR ONSUM.

Til

hødsfængslets direktør.

I kraft af den oven citerede lov af 13 Oktober 1857 er der her i landet i det hele bygget 55 fængsler for vare-tægts- og fængselsfanger. De have tilsammen 640 enkeltceller, 83 dobbeltceller og 84 rum for dem, som ere ilagte straf af simpelt fængsel eller arrest. Betragtede som et led i vort straffeanstaltsvæsen indtage disse fængsler naturligvis den største og vigtigste plads, fordi det er her, hvor forbryderen gør sin debut og hvor han får det første indtryk. Vil man blot dømme efter det ydre apparat, må man sige, at landet står højt, hvad deslige fængsler angår, da alt synes at være så moderne og tidsmæssigt, som man vel kan ønske sig. Men går man dybere i tingen, vil man snart se, at der er ingen af vore straffesteder, som mere påkræver årvågenhed og opmærksomhed fra den overordnede bestyrelses side og som ere vanskeligere at kontrolere. Man tænke sig disse 55 fængsler spredte ud over vort store land fra det sydligste i Mandal til det nordøstligste i Vadsø og man kan begribe, at det har sine vanskeligheder med at underkaste dem en jævnlig og gennemgående inspektion. Og en sådan inspektion er visselig her nødvendig, da disse

fængsler bestyrelse vel er lagt under embedsmænd, men som mange gange bo langt borte fra dem og som i ethvert tilfælde betragte denne syssel som en småting sammenlignet med de andre embedsforretninger. Følgen deraf er igen, at disse fængsler i mangfoldige tilfælde kunne siges at stå direkte under vedkommende vagtmester eller slutter. „*An oath or a jeer in the hall or the yard can do more injury than the chaplain can overcome in the pulpit*“ siger Dr. BITTINGER. Vi straffeanstaltsbestyrere have alle følt sandheden af disse ord, når man en enkelt gang har været så uheldig at få en rå vogter, som ikke har sands eller forstand på den humane fangebehandling. Snart får man dog øje på et sådant skadedyr og får det fjernet; men hvorledes går det til i distriktsfængslerne? Hvor længe kan det ikke der gå, at både vagtmester og slutter arbejde mod det satte mål?

I slutningen af forrige år stod der i den norske tidende „Fædrelandet“ en af en præst skreven artikel, som indeholder et ord i rette tid angående vore distriktsfængsler. Jeg skal tillade mig at citere lidt af denne artikel: „Distriktsfængslet er af større betydning, end mange tro. — — — Der begynder forbryderen, den unge, der ved en slet opdragelse eller af andre grunde er ledet ind på forbryderbanen, udstår der første, ofte også anden gang sin straf, og den tid, hvori han opholder sig der, kan være temmelig lang, især hvis han er for ung eller for svag til at sættes på vand og brød. Vi have på det herværende distriktsfængsel haft unge forbrydere dømte til 120 dages fangekost. At det for disses vedkommende er af stor betydning, hvorledes fængslet er indrettet og betjent, indses let. Det beror meget derpå, om disse ulykkelige skulle kunne standses på den fordærvelige bane, de have betrådt. Distriktsfængslet har ligesom for dem den store opgave at forsøge at redde dem; de fleste af dem ere jo endnu ikke komne længere end, at man kan have håb om deres redning. Fremdeles kommer der ind på distriktsfængslet en stor del af distriktets forbrydere i den tid, undersøgelserne, forhørerne og sagens gang gennem

retterne står på. Også disses ophold på distriktsfængslet bliver ofte temmelig langvarigt, især hvis sagen går lige til højesteret, ja lige til Kongen. Der kan da gå et halvt år, ja over det, hen. Denne tid, navnlig forhørs- og undersøgelsestiden er en meget vigtig tid i forbryderens liv. For det første er det af stor betydning, at den påvirkning, for hvilken han i denne tid er udsat, er sådan; at den såvidt muligt ansporer ham til at afgive en sand og fuld tilståelse af sin forbrydelse. Dette er af betydning ikke alene for samfundet, hvis retsorden kræver, at forbryderen får sin fortjente straf, og at forbrydelsen kommer frem for dagens fulde lys; det er også af stor betydning for forbryderen selv; en løgnagtig bekendelse for retten er et stærkt skridt fremad på selvforhærdelsens vej, medens derimod en sanddrue bekendelse ialfald kan være det første skridt på forbedringens vej. Også hensynet til forbryderens redning må altså gøre det magtpåliggende for samfundet at gøre alt, hvad der står i dets magt, for under forhørstiden at påvirke ham til sandhed. For det andet er denne tid for mange forbrydere en særegen besøgelses tid. — — — — —

Distriktsfængslet får også den vigtige opgave at påvirke forbryderen således, at den følgende straffetid kan blive ham til velsignelse; det skal forsøge ligesom at stille ham i det rette forhold på den ene side til forbrydelsen, han har umiddelbart bag sig og endnu i frisk minde, og på den anden side til straffetiden, han har foran sig; det skal søge at påvirke ham til en sand erkendelse af, ja om mulig, en sand anger over den første og til en ydmyg og villig underkastelse under den sidste som vel fortjent, ja nødvendig både for samfundets og hans eget sande vel. Forsåvidt må ordenlig indrettede og godt betjente distriktsfængsler siges at danne grundlaget for et forsvarligt fængselsvæsen.“

— — — — — Efterat have talt om vigtigheden af, at der skaffes fangerne arbejde og god læsning udenfor de strengt religiøse bøger vedbliver han: „Endelig står der endnu et punkt tilbage, og det er det vigtigste, nemlig den

præstelige betjening af fængslet. Jo vanskeligere det er for de temmelig lave lønninger at få betjente, der kunne øve nogen synderlig forædlende indflydelse på fangerne, desto nødvendigere er det, at de blive rigelig betjente med pastoral sjælesorg. Ellers vil der ikke kunne blive tale om, at distriktsfængslet skal kunne magte de opgaver, som vi ovenfor have set, det har at løse. De unge forbrydere, som efter at have gjort de første skridt på forbryderbanen, hensættes her på fangekost, tiltrænge ofte undervisning — der er jo dem, som endnu ikke ere konfirmerede, og der er end flere, som ere konfirmerede med få eller ingen kundskaber — og i ethvert fald trænge de til sjælesorg, om de skulle kunne reddes. I fængslet, hvor de få smage de første bitre frugter af sin forvildelse, gælder det, at kirken udstrækker en frelsende hånd til dem og minder dem om dåbspagten og barnelærdommen for om mulig at drage dem tilbage og vinde dem igen både for Guds rige og for det borgerlige samfund.“ — — — Efter nærmere at have udviklet betydningen af præstens gerning ligeoverfor de forskellige fanger vedbliver vor forfatter: „Men ere nu vore distriktsfængsler således stillede, at de kunne vente at blive ordenlig betjente med pastoral sjælesorg? Det er glædeligt at erfare, at vedkommende myndigheder i den senere tid have haft sin opmærksomhed henvendt herpå; thi det tør vel være at befrygte, at den sag hidindtil har været altfor lidet påagtet. Det er jo i det hele taget først i de senere år, der hos os er begyndt at vågne nogen erkendelse af, at fængsler er noget andet end steder, hvor slette subjekter puttes ind for en tid, og at de have en stor sædelige opgave at løse. Det er især en omstændighed, som står hindrende i vejen for en ordenlig pastoral betjening af distriktsfængslerne, og det er, at de præster, som skulle betjene dem, sidde i embeder, der kræve deres fulde tid og kraft. Flere af vore distriktsfængsler ere således beliggende inden store, vidtstrakte præstegælde, hvor der kun er en fast ansat præst, der selvfølgelig ikke kan afse synderlig tid og kraft til fængslets betjening. Dette er

en mislighed, som vel nu er vanskelig at råde bod på. Dertil kommer en anden omstændighed, der ialfald hidindtil vistnok ikke har været uden indflydelse; der har været gjort altfor lidet for at minde præsten om hans gerning ved fængslet og lægge ham den ret på samvittigheden. Han er som oftest kommen til menigheden uden engang at vide, at der findes et fængsel, som han har at betjene. Når han nu kommer der, så ser han jo nok, at fængslet er der, og deraf kan han jo slutte, at det må påligge ham at have sin opmærksomhed henvendt også derpå som på alt andet i menigheden; men der har ingen eller intet været, som har pålagt ham som en speciel pligt at tage sig af fængslet; ingen har heller spurgt efter, om han har taget sig af det o. s. v. Først i den allersidste tid have vedkommende autoriteter begyndt at henvende sin opmærksomhed herpå. — — — — Der kunde rettes en smule herpå derved, at der, når embeder, der have med betjeningen af distriktsfængslerne at bestille, opsloges vakante, i bekendtgørelserne udtrykkelig blev bemærket, „at den ansættende sognepræst (eller kapellan) er forpligtet til at betjene det inden præstegældet værende distriktsfængsel.“ — — — — Det er ikke uvæsenlig, at præsten føler sig for en del også som fængselspræst. At give ham nogen instruks med hensyn til hans virksomhed i fængslet vil vel næppe lade sig gøre; dette må det vistnok overlades til præstens skøn selv at bestemme. Derimod turde det ikke være aldeles upraktisk, at pålægge ham at føre en særskilt dagbog, hvori fængselsbesøgene og en kort besked om, hvad der ved dem er udrettet, indførtes; denne dagbog blev da at forelægge visitator ved hver visitats. I ethvert fald bør betjeningen af fængslerne mere end hidindtil være genstand for provst og biskops opmærksomhed. En sørgelig omstændighed er det, at det er så vanskelig at få distriktsfængslerne forsynede med prædiken om søn- og helligdagene. — — — — En velsignet ting er det, at det nu er ordnet således, at præsten

kan beskikke en lærer til at læse med de fanger, der trænge til undervisning.“

Ifølge fængselsloven skal der ved hvert distriktsfængsel være indtil fire af komuncbestyrelsen valgte tilsynsmænd. Det går imidlertid hermed som med så meget andet påbudt, at det ikke virker noget, med mindre det er forstået. Opinionen for fængselsgerningen findes næsten ikke i vort land, man påtager sig derfor i mange tilfælde tænker jeg den komunale pligt at tilse fængslet, men man ved ikke hvorledes man skal gribe tilsynet an. Derfor kan det ikke noksom anbefales, at den offentlige mening bliver bearbejdet og oplyst om alt, hvad der vedkommer fængsler og fangevæsen, hvilket straffeanstalts-kommissionen af 1837 forstod, idet den skaffede sig midler til at oversætte og udbrede gode skrifter om materien. Påfaldende er det, hvor hyppigt der rømmes fra vore distriktsfængsler. Det ser ud som om man troede, „at systemet opretholdes fuldstændigen ved sin egen kraft,“ idet man har en blind tillid til cellerne, således som de ere komne fra arkitektens hånd.

Til en udsigt over fængselsforholdene i landet hører også en redegørelse for, hvad der er gjort og gøres i præventiv retning. Her støde vi på vore penitentière forholds *corde sensible*, thi der er desværre i denne retning, som naturligvis er den interessanteste og vigtigste af dem alle, gjort alt for lidet. Vi eje en liden agerbrugskoloni „Toftes Gave“, der siden 1859 har virket som sådan, efterat den tidligere havde ført et kummerligt liv som redningsanstalt i Christiania. Den ejede tidligere gården Risebro i Ullensaker, i nærheden af Dals jernbanestation, men det flygtigste blik på den hele institution måtte straks fortælle den nogenlunde kyndige iagttager, at den på langt nær ikke var, hvad den skulde være. Gården var på grund af jordsmonet tung at drive, de i og for sig uhensigtsmæssige bygninger lå fortrykte nede i et lidet dalføre og gjorde et uhyggeligt indtryk. Præstegældets kirke var langt borte, den nødvendige orden og renlighed syntes overalt at være

meget sparsom, mellem gutter og piger var der ikke den ønskeligste separation, hvorhos man så fuldstændig syntes at savne den familieånd, som skulde belive og varme det hele. Anstaltens direktion havde også øje for disse og andre mangler, og da loven af 3 Juni 1874 optog en bestemmelse om deslige anstalter, satte den sig i bevægelse i den hensigt at reformere det hele. Nævnte lov gør nemlig følgende tillæg til vor kriminallovs kap. 6—8:

„Derhos kan dommeren, forsåvidt dertil er adgang, på personer i den nævnte alder (mellem 10 og 15), istedenfor straf af fængsel eller ris, efter indhentet betænkning fra fattigkommissionen på det sted, hvor angældende hører hjemme, anvende indsættelse i opdragelses- eller redningsanstalt, hvis plan af Kongen er stadfæstet. I sådan anstalt forbliver angældende, sålænge det af anstaltens bestyrelse anses fornødent for hans moralske forbedring, dog ikke udover det fyldte 16de år.“

Direktionen fandt grund til, som et forsøg, at åbne anstalten for unge forbrydere men besluttede først at opgive den uhensigtsmæssige gård Risebro og istedenfor den at købe gården Nedre Sund paa Helgøen i Mjøsen. Dette skete; men da midlerne til planens videre realisation vare utilstrækkelige, satte direktionen sig i forbindelse med en del andre mænd, blandt hvilke kirkedepartementets og jultitsdepartementets chefer, og gjorde et almindeligt opråb til publikum. Den ansøgte desuden stortinget om bidrag, hvilket dog afsloges; men da regeringen, som kgl. proposition, optog anstaltens andragende om at bevilges kr. 40000, som det halve bidrag til byggeforetagendet, blev den bevilget af 1878 års storting. Den 10 December 1877 flyttedes anstalten til Helgøen. Bygningerne ere dog endnu ikke fuldførte, hvorfor anstalten fortiden har et belæg af kun 50 gutter, medens den vil kunne rumme 120 i fire afdelinger, når alt er færdig. Piger har anstalten i den sidste tid ikke befattet sig med og vil heller ikke gøre det. Den ny gård indeholder 463 mål dyrket og 500 mål

udyrket jord, dels naturlig eng dels havnegang, hvoraf det meste af samme gode beskaffenhed som den dyrkede jord, så der er rig anledning til sysselsættelse med jordbrug. Gården har hidtil kunnet føde 10 heste, 50 kør, 12 svin og endel småfæ. Den er indkøbt for 17000 spd. Den ligger ligeoverfor Næs hovedkirke, kun adskilt fra den ved et sund, og på Helgøen er desuden et kapel, hvori gudstjeneste hver fjerde søndag. Den nuværende forstander er cand. theol. P. HELGEBY, en mand, som gennem en artikel i Morgenbladet har udtalt sunde anskuelser om opdragelse af moralsk forvildede og fordærvede børn, og som derhos heldigvis er en fjende af al slags humbug, hvoraf der i vore dage ikke findes så ganske lidet på de penitentiære marker.

Man skulde altså tro, at alting hos os var i bedste velgående, hvad de præventive anstalter angår. Vel begyndt er halv fuldendt, siger man jo, og det kan ikke negtes, at den begyndelse, som i den allersidste tid er gjort, er god. Men hvad forslår „Toftes Gave“? Det er jo næsten kun en dråbe i havet, og endnu ikke er den opinion født hos os, som kræver stadig opmærksomhed og bistand fra det offentliges side til redning for de stakkels børn, som på grund af ulykke og dem utilregnelige omstændigheder sikkert ville gå tilgrunde. Men hverken føler man det moralske ansvar eller indser det økonomisk ukloge i at lade det forvildede barn modnes til forbryder, med udsigt til at gennemgå den hele række af rigets straffeanstalter. Enhver straffeanstaltsbestyrer føler bedst, hvorledes håbet lidt efter lidt glipper en ud af hånden, eftersom der overgår forbryderen en ny dom, og hvor det er vigtigt at begynde nedenfra, medens gemyttet endnu er friskt og fordærvelsen endnu ikke har sløvet eller forstenet individet. Man kan have fuld sympathi for hvad der gøres i straffeanstalterne, for at de overensstemmende med de nye teorier kunne være så systematisk ordnede som muligt med fangens rehabilitation som øjemed, men man er fristet til at opgive denne sym-

pathi, når man ser, at der ikke samtidig gøres noget klækkeligt for den opvoksende ulykkelige slægt, der ligesom kun venter på den kriminelle lavalder, som et opråb til staten om at tage sig af den, skønt da i reglen for sent, og man har en fornemmelse af, at midlerne ere tagne fra de små og givne til de store.

Et lidet blik på vore kriminalistiske tabeller viser os, hvor utilstrækkelig en retningsanstalt på 120 børn er for vort land. I femåret 1871—1875 (for senere år haves endnu ikke tabeller) er der afstraffet af børn mellem 10 og 15 år:

1871:	156	gange	gutter	}	168
	12	—	piger		
1872:	235	—	gutter	}	256
	21	—	piger		
1873:	338	—	gutter	}	356
	18	—	piger		
1874:	322	—	gutter	}	339
	17	—	piger		
1875:	185	—	gutter	}	210
	25	—	piger		

Tabellerne tælle ikke individerne, så rimeligvis i disse store tal et og samme individ kan optræde flere gange, men tilnærmelsesvis angive de dog tallet på de dømte børn. Det er visselig ikke for højt beregnet, når man til disse tal lægger det halve, betegnende de børn, som vel ere for-dærvede og forvildede, uden at de dog vitterligt have over-trådt straffeloven, eller som vel have overtrådt den, men som enten have undgået politiets opmærksomhed eller af en eller anden grund have sluppet for tiltale. Går man på denne måde ud fra året 1875, hvis formindskede tal rimeligvis ere begrundede i det ny tillæg til kriminallovens cap. 6—8, ifølge hvilket børn mellem 10 og 15 år i enkelte tilfælde istedenfor at ilægges straf kunne tildes en alvorlig ad-varsel og formaning i retten, så får man en årlig tilvækst

af 300. Om end dette tal må reduceres noget for pigernes vedkommerde og de gutters, som optræde mere end 1 gang, så viser det sig dog betænkeligt stort. Nogen grund til fremtidig formindskelse er næppe tilstede, sandsynligheden er snarere for, at tallene ville øges. Og disse tal betegne alle slags forbrydelser, mord, ildspåsættelse, falsk, bedrageri overfald, omgængelse mod naturen, men fremfor alt naturligvis tyveri. Købstæderne og især Christiania, som den voksende hovedstad, tage naturligvis broderparten af tallene på sig, hvilket ses af følgende sammenstillen:

1871: 105 gutter	}	115,	af hvilke fra	39 gutter	}	45.
10 piger				Christiania: 6 piger		
1872: 159 gutter	}	178,	—	101 gutter	}	110.
19 piger				9 piger		
1873: 266 gutter	}	279,	—	149 gutter	}	153.
13 piger				4 piger		
1874: 239 gutter	}	255,	—	109 gutter	}	114.
16 piger				5 piger		
1875: 124 gutter	}	141,	—	59 gutter	}	64.
17 piger				5 piger		

Man ser, at pigerne næsten udgør en svindende størrelse ved siden af gutterne, hvorfor heller ikke trangen til en egen anstalt for dem er så stor som hos gutterne, medens man for deres vedkommende måske kan blive stående ved den af Stockholmer-kongressen sanktionerede mening, at anbringelsen af det forvildede barn i en god, alvorlig og kristelig familie er den bedste foranstaltning, men hvem tør negte, at der endnu hos os er et skrigende savn efter redning — eller for at bruge det smukkere og mere anbefalelsesværdige udtryk — opdragelsesanstalter for moralsk fordærvede gutter? Alene Christiania kan tiltrænge en anstalt for sig, thi i denne by kender man næsten ikke habituelle forbrydere uden i barnealderen, eller begrebet bande

med en chef i spidsen, uden af så små individer, at man næsten skulde troe, at de legte med forbrydelsen, ligesom man ser børn af de lykkeligste klasser lege røvere. Men desværre, der er en sørgelig alvor i legen, og det vilde være en velsignelse for vort samfund, om den snart kunde blive endt.

Ågeberg, 10 Februar 1879.
